

ЮРИДИЧНА ЛОГІКА: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

***Анотація.** Роботу присвячено дослідженню юридичної логіки у вимірі філософсько-правового аспекту. Розкрито поняття та філософсько-правову природу юридичної логіки. З'ясовано особливості та значення цієї галузі наукового знання. Визначено співвідношення юридичної логіки з логікою та її законами, а також юриспруденцією і принципами права.*

***Ключові слова:** юридична логіка, мислення, інтелектуальна діяльність, праворозуміння, норма права.*

***Abstract.** The work investigates the legal logic in dimension of philosophically-legal aspect. The concept and the philosophically-legal essence of legal logic are revealed. The features and the meaning of this industry of scientific knowledge are found. The correlation of the legal logic with logic and its laws and with jurisprudence and principles of law are defined.*

***Keywords:** legal logic, thinking, intellectual activity, understanding of law, rule of law.*

Юридична логіка є визначальним атрибутом правильних міркувань у полі права [7, 221]. Ця галузь наукового знання була об'єктом досліджень в роботах В. Десятника, Г. Мартинишин, І. Тамелло, О. Тягла, О. Холмса, О. Юркевича та інших науковців. Також важливі міркування про юридичну логіку висловлені в роботах Г. Ляйбніца та У. Клюга. Однак у науковій сфері юридична логіка характеризується суперечливістю характеристик, що зумовлює невичерпність, а отже, і актуальність її проблематики.

Метою роботи є дослідження дисциплінарної природи юридичної логіки, з'ясування основних особливостей та значення цієї галузі наукового знання, а також визначення її співвідношення з логікою та її законами загалом та юриспруденцією і принципами права зокрема.

Юридична логіка визначається як наука про закономірності застосування логічних положень у правотворчості, правореалізації та в юридичній науці, тобто це своєрідна взаємодія логіки з правом [1, 32], яка зумовлює особливий спосіб мислення, що базується на синтезі логічної та юридичної наук, причому логічну науку прийнято поєднувати саме з теоретичним правознавством [6, 47]. Це означає, що природа юридичної логіки є комплексною. Видається доцільним розглянути її в розрізі філософського та правового аспектів. Отже, філософський вимір юридичної логіки зосереджує увагу безпосередньо на логіці як складовій досліджуваної галузі наукового знання, адже логіка – галузь філософії, об'єктом вивчення якої є абстрактне мислення, що дає змогу підтвердити або спростувати попередні уявлення про певні факти дійсності та виразити їх за допомогою мови через певні форми – поняття, судження та умовиводи.

Правовий вимір юридичної логіки, зі свого боку, базується на філософському, проте розкриває його інакше, враховуючи те, що аналізовані факти дійсності у певний спосіб підпорядковані нормам права, тобто логічні прийоми застосовуються лише в тій частині, яка не суперечить нормам права та відповідає їхнім вимогам. Як уже зазначалося, юридична логіка має

комплексну природу, а тому достовірно її сутність може бути відбита лише шляхом синтезу її філософського та правового аспектів, дуалізм яких є фактором ефективного використання юридичної логіки у сфері права.

Безсумнівно, що сутність юридичної логіки не може бути розкрита без врахування її особливостей. Зважаючи на комплексну природу юридичної логіки, її предмет – теж комплексний, тобто він об'єктивується в поєднанні логіко-юридичних аспектів та охоплює такі основні розділи: форми подання та розуміння інформації в юриспруденції; форми трансформації юридичної інформації, що забезпечують взаєморозуміння комунікаторів; форми обґрунтування юридичних рішень і висновків; загальні закони і принципи логіки, що діють для всіх зазначених форм мислення [11, 13]. Особливості предмета юридичної логіки вказують на певний чітко визначений зміст цієї галузі наукового знання, що відрізняє юридичну логіку від інших видів логіки, як-от логіки мислення у фізиці, логіки математичного мислення, філологічного, історичного, теологічного і філософського мислення, що зумовлює можливість сприйняття юридичної логіки як матеріальної логіки [9, 2–4]. Цікавим є й те, що специфіка юридичної логіки визначається ще й особливими нормами побудови та оцінки міркувань і комунікації у полі права, що виникають на основі поєднання визнання цінності істини з визнанням цінності людини та законності [8, 182], причому істина не є ключовим поняттям, зокрема, якщо вона встановлена з порушенням законодавства. Також в науці юридичної логіки існує сприйняття істини як доказовості, яка усвідомлюється дискурсивно як результат послідовності логічних кроків, кожен з яких очевидно зберігає істинність знання, вираженого в аксіомах [4, 112]. Такий погляд дещо суперечить попередньому твердженню, що, однак, не заперечує важливості вправно застосованої юридичної аргументації, яка дає змогу відбити істину через використання доцільних доказів, що може вважатися елементом техніки юридичної логіки. Варто також зазначити, що власне процес застосування прийомів юридичної логіки є результатом інтелектуальної діяльності, тоді як сформульовані внаслідок цього висновки виражаються за допомогою семіотики права в юридичній мові, структура нормативних висловлювань якої є предметом деонтичної логіки [3, 24].

Значення юридичної логіки є надзвичайно важливим. Як відомо, юридичні міркування потрібно вважати інструментами юридичної логіки, а їхні завдання зводяться не тільки до виконання формальних вимог, а й до відкриття й обґрунтування матеріально правильних юридичних конструкцій думки [5, 2], прикладом застосування чого може бути, скажімо, складання мотивувальної частини правозастосовчого акта. Однак в юриспруденції правила логіки не дають потрібного рішення, а є лише інструментом його імплементації [7, 220]. Також важливе значення юридичної логіки виявляється у тих випадках, коли йдеться про презумпції, ознаки і здогадки, встановлення ступеня правдоподібності, якщо при певному важливому обговоренні є певна кількість доводів «за» і «проти» [2, 472]. Не можна не зазначити і про роль юридичної логіки для тлумачення права, щодо якого існують різні способи й техніки, адже метамова права є надзвичайно

складною категорією, праворозуміння якої тісно пов'язане з юридичною логікою. Скажімо, норми правильності суттєво залежать не просто від поля права, а від його конфігурації «тут-і-зараз» та різноманітного соціального контексту [10, 5]. Такий умовивід опосередковується різноманітними чинниками, зокрема стрімким розвитком суспільних відносин, а тому зміна тлумачення норм права має бути пов'язана не лише із внесенням змін, доповнень чи скасуванням одних і прийняттям інших законодавчих актів, а й зі зміною змісту «старих» норм внаслідок модернізаційних процесів. Така практика цілком підтримується і Європейським судом з прав людини.

На основі вищевикладеного видається доцільним узагальнити, що юридична логіка є особливим розділом «загальної» логіки та базується на її законах. Юриспруденція як ще одна сфера, що є складовою юридичної логіки, зі свого боку, вносить свої корективи до застосування юридичної логіки, будучи при цьому визначальним фактором, оскільки від норм права та його принципів залежить можливість застосування логіки та її законів. Саме тому в сутності юридичної логіки безпосередньо логіка та її закони є «фундаментом», а юриспруденція та принципи права – безпосередньо «будівлею», яка визначає «навантаження» та «вплив» на «фундамент».

Отже, на основі проведеного дослідження видається можливим характеризувати юридичну логіку як науку про сукупність логічних та правових способів і засобів інтелектуальної діяльності у сфері права, що зумовлює філософсько-правову природу цієї галузі наукового знання. Особливостями юридичної логіки потрібно вважати її комплексний предмет, визнання цінності людини та законності як домінант над істиною, відбиття результату інтелектуальної діяльності за допомогою семіотики права та юридичної мови. Значення юридичної логіки можна узагальнити ефективністю юридичної діяльності. Власне юридична логіка є результатом взаємодії логіки та її законів як фундаментальних категорій та юриспруденції і принципів права як факторних.

Джерела та література

1. Бандура О. О., Гвоздік О. І., Кравець В. М. та ін. Логіка для правознавців: навч. посіб. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. 144 с.
2. Лейбниц Г. В. Сочинения: в 4-х т. / ред. и сост., авт. вступит. статей и примеч. Г. Г. Майоров и А. Л. Субботин; пер. с нем. Я. М. Боровского и др. Москва: Мысль, 1984. Т. 3. 734 с.
3. Мартинишин Г. Й. Деонтична логіка в правозастосуванні. *Європейські перспективи*. 2015. № 7. С. 24–27.
4. Сумарокова Л. Н. Юридическая логика: коммуникативная концепция: монография. Одесса: Фенікс, 2015. 204 с.
6. Tammelo I. *Modern Logic in the Service of Law*. Wien, New York: Springer-Verlag, 1978. 175 p.
7. Титов В. Д. О специфике определений в юриспруденции. *Проблеми філософії права*. 2005. № 1–2. Т. 3. С. 45–50.
8. Тягло О. В. До визначення юридичної логіки. *Форум права*. 2015. № 3. С. 219–222.
9. Тягло О. В. Юридична логіка чи логіка для юристів? *Наше право*. 2013. № 2. С. 180–183.
10. Heidegger M. *The Metaphysical Foundations of Logic* / translated by M. Heim. Bloomington: Indiana University Press, 1984. VII. 241 p.
11. Holmes O. W. *The Common Law*. Toronto: University of Toronto Law School Typographical Society, 2011. 382 p.
12. Юридична логіка: підручник / за ред. В. С. Бліхара. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 248 с.